

Romain **Rolland** (29. 1. 1866 Clamecy /střední Francie/ – 30. 12. 1944 Vézelay /střední Francie/)



**Francouzský spisovatel (prozaik, dramatik) a publicista.** Významný představitel **humanisticky orientovaného realismu**. Nositel **Nobelovy ceny za literaturu** (1915).

Romain Rolland pocházel z rodiny **maloměstského notáře**. Od dětství projevoval natolik zřetelné studijní nadání, že se rodina přestěhovala do **Paříže**, aby tam mohl absolvovat kvalitní školy. Vystudoval **historii** na prestižní **univerzitní École normale supérieure** pro přípravu středoškolských a vysokoškolských pedagogů, ve studiu pokračoval v **Římě** a tam také zahájil svou **spisovatelskou dráhu**. Pak se vrátil do **Paříže** a vyučoval **dějiny umění na ENS** (1893 – 1912) a **dějiny hudby na Sorbonně**. Od r. 1912 se věnoval **výhradně literární činnosti**.

Hlavní linií v Rollandově tvorbě se stalo vytváření **rozměrných románových děl o velkých, až myticky pojatých** (zpravidla reálně existujících) **osobnostech** nedávné minulosti působících **hloubkou i silou svého ducha ve smyslu humanistické proměny svého společenského okolí**. Rolland usiloval zachytit **lidskou osobnost** v její **úplnosti a opravdovosti**, a proto – v souladu se svým vzděláním historika – ji vždy **začleňoval do** pečlivě vylíčeného širšího **obrazu doby** a jejích přeměn. V **dramatické tvorbě** se zařadil do širšího hnutí pro **demokratizaci divadla** (razil termín *lidové divadlo* (le théâtre du peuple), orientoval se např. na aktualizované, moderně pojaté, ale zároveň osvětové hry o Velké francouzské revoluci 1789 – 1794.

V Rollandově díle se výrazně projevoval celoživotní **zájem o hudbu** a politické postoje souznějící s **demokratickou levicí**. Rolland choval **náklonnost také k německé kultuře** (dlouhá léta se přátelil s velkými rakouskými intelektuály: moravským rodákem psychologem a lékařem Sigmundem Freudem a spisovatelem Stefanem Zweigem) a zajímal se o orientální (zejména **indické**) **myšlení** (udržoval kontakty s několika významnými indickými osobnostmi včetně **Mahátmy Gándhího**; sám byl vegetarián).

Rolland se stal živoucím **symbolem úsilí francouzské společnosti o zachování demokracie** (v tom poněkud připomínal **Victora Huga**, jenž patřil mezi jeho vzory). Vystupoval **proti nebezpečí** hrožícímu ze strany **fašistického Německa**, otevřeně **kritizoval** francouzskou (a britskou) politiku **appeasementu** (usmiřování), jejímž nejviditelnějším výsledkem byla Mnichovská dohoda, která znamenala připojení českého a moravského pohraničí k Německu a stala se jedním z předstupňů Druhé světové války.

### *Některá díla:*

**Románové cykly („romány-řeky“)** **Jan Kryštof** (Jean-Christophe; 1904 – 1912; 10 svazků; román o životním zrání – o formování umělecké osobnosti fiktivního hudebního skladatele na pozadí francouzského a evropského vývoje na rozhraní dvou epoch v letech 1871 – 1914; řeka – v tomto případě Rýn – a její plynutí je hlavním motivem i kompozičním vzorem cyklu; dílo bylo hlavním impulsem k udělení NC), **Okouzlená duše** (L'Âme enchantée; 1922 – 1933; 7 svazků; život fiktivních hrdinů se prolíná s osudy historických osobností);

**Biografické romány** **Život Beethovenův** (Vie de Beethoven; 1903), **Život Michelangelův** (Vie de Michel-Ange; 1906), **Život Tolstého** (Vie de Tolstoj; 1911), **Život Gándhího** (Gandhi; 1924), **Goethe a Beethoven** (Goethe et Beethoven; 1930);

**Historický román** **Dobry člověk ještě žije** (Colas Breugnon; 1919; titulní postavou je stárnoucí truhlář a řezbář, který si navzdory tíživému osobnímu osudu uprostřed francouzského venkova 17. století zachovává životní naději, optimismus a smysl pro pospolitost);

**Novela Petr a Lucie** (Pierre et Luce; 1920; o lásce dvou mladých lidí v Paříži za První světové války během poslední velké německé ofenzivy pokoušející se o dobytí francouzské metropole; patrně dnes nejčtenější Rollandovo dílo);

**Divadelní hry Čtrnáctý červenec** (Le Quatorze juillet; 1902), **Danton** (1900), **Robespierre** (1939).

**Romain Rolland (1866 – 1944): Petr a Lucie**  
(1920)

*Děj trvá od středy večer 30. ledna do Velikého pátku 29. března 1918.*

Petr chvatně vběhl do hlubin podzemní dráhy. Hrubý a horečně vzrušený dav. Stojí blízko u vchodu do vozu, sevřen kruhem lidských těl, a dýchaje dusný vzduch vycházející z jejich úst, tupě se díval, jak po černých dunivých, klenutých chodbách klouzají zářivé zřítelnice vlaku. V jeho duchu byly zrovna takové temnoty, zrovna takové pronikavé a prudce se míhající záblesky světla. (...) Srdce tohoto osmnáctiletého jinocha, ještě téměř dítěte, bylo plno chmurné beznaděje. Nad ním, nad temnotami těch klenb, té kryší chodby, jíž uháněla kovová obluda hemžící se lidskými červy, tam nahoře byla Paříž, sníh, studená lednová noc, příšera života a smrti — válka.

Válka. Před čtyřmi lety se tam uhnízдила. Tísňivě ležela na jeho jinošských letech. Přistihla ho zrovna v té mravní krizi, kdy jinoch, znepokojený probuzením smyslů, s úžasem odhaluje bestiální, slepé, drtivé síly života, jimž je vydán na pospas, třebaže o život nežádal. A má-li povahu jemnou, srdce něžné a tělo útlé tak jako Petr, pociťuje hnus a hrůzu a neodvažuje se s nimi nikomu svěřit, hrůzu před těmi surovostmi, špinavostmi a nesmyslnostmi plodné a žravé přírody — té prasnice požírající svůj vrh. — V každém jinochovi od šestnácti do osmnácti let je kus hamletovské duše. Nechtějte na něm, aby chápal válku! (To je dobré pro vás, lidé rozvážní!) Má dost co dělat, aby pochopil život a odpustil mu. (...)

Pohroužil se s uhánějícím vlakem do tmy a zavřel oči...

Když je otevřel - na několik kroků před ním, oddělena od něho dvěma cizími těly, stála dívka, zrovna přistoupivší do vozu. Napřed z ní uviděl jenom jemný profil pod stínem klobouku, světlou kadeř na pohublé tváři, světélko na líbezném líčku, krásnou linii nosu a vyklenutého rtu a pootevřená ústa, ještě teď rozechvělá spěšnou chůzí. Vešla mu do srdce dveřmi jeho očí; vešla tam celičká a dveře se za ní zavřely. Všechny venkovní zvuky zmlkly. Ticho. Klid a mír. Byla tam.

Nedívala se na něho. Ba ještě ani nevěděla, že Petr je na světě. Ale byla v něm! Držel její němý obraz schoulený v náruči a neodvažoval se ani dýchat, aby ji jeho dech neovanul...

V příští stanici tlačence. Lidé se s křikem hrnuli do vozu již plného. Vlna lidských těl Petra strhla a nesla s sebou. Nad klenbou podzemní dráhy, tam nahoře v městě, temné výbuchy. Vlak se znovu rozjel. V té chvíli nějaký vyděšený muž, zakrývající si rukama tvář a sestupující k stanici podzemní dráhy, najednou se skutálel se schodů. Lidé ve vlaku ještě zahlédli, jak se mu mezi prsty řine krev... A znovu černá chodba a temnoty... Ve voze zděšené výkřiky: „Němci jsou tady!...“ V tom všeobecném vzrušení všechna natlačená těla splývala v jeden celek a Petrova dlaň přitom uchopila ruku zlehka se ho dotýkající. A když zdvihl oči, spatřil, že je to Ona.

Nevytrhla svou ruku. Na stisk jeho prstů odpověděly prsty vzrušeně, trochu křečovitě sevřené a potom její měkká, horká ruka zůstala nehybně ležet v jeho dlani. Tak stáli v ochranném šeru a jejich ruce byly jako dvě ptáčata schoulená v témž hnízdě; a krev jejich srdcí protékala nepřetržitým proudem teplem jejich dlaní. Neřekli si ani slovo. Nedali si ani jedině znamení.

Jeho ústa se téměř dotýkala kadeře na její tváři a okraje jejího ucha. Nepodívala se na něho. O dvě stanice dále se ho pustila a on ji nezdržoval; proklouzla mezi těly a odešla, nespátivši ho.

Když zmizela, napadlo ho, aby šel za ní... Pozdě. Vlak již zase jel. (...)

Petr Aubier bydlil u rodičů nedaleko od clunyjského parčíku. Jeho otec byl soudce; bratr, o šest let starší, šel dobrovolně na vojnu hned na začátku války. Dobrá měšťanská rodina, počestní občané, hodní, srdeční, lidsky cítící lidé, kteří se nikdy neodvážili samostatného myšlení a

pravděpodobně ani netušili, že by něco takového bylo možné. Pan sudí Aubier, člověk hluboce čestný a nesmírně vážně plnící své úřední povinnosti, byl by rozhořčeně jako nejhorší pohanu odmítl podezření, že by jeho rozsudky mohly být diktovány něčím jiným než smyslem pro spravedlnost a hlasem svědomí. Ale hlas jeho svědomí nikdy nemluvil (nebo lépe: ani nezašeptl) proti vládě. Bylo to svědomí již od narození úřednické. Myslilo vždycky státotvorně, podle měnicích se poměrů, ale vždycky neomylně. Na vládnoucí moc se díval jako na posvátnou samozřejmost. Upřímně se obdivoval těm spěšovým duším, těm slavným svobodomyšlným a neoblomným soudním úředníkům minulých časů; a snad se v duchu pokládal za jednoho z jejich rodu. Byl to takový starosvětsky horoucí obhájce právního řádu, zatížený stoletím republikánské otročiny. — Paní Aubierová byla stejně dobrá křesťanka, jako byl její manžel dobrý republikán. Stejně upřímně a poctivě, jak pan Aubier ze sebe dělal poslušný nástroj moci proti každému projevu svobody neschválenému úředně, paní Aubierová mísila v úplné čistotě srdce nábožné modlitby s oněmi vražednými tužbami, jež tenkrát ve všech evropských zemích rozněcovali v zájmu války katoličtí kněží i protestantští pastoři, židovští rabíni i pravoslavní popi, noviny i vlastenečtí občané. — A oba, otec i matka, zbožňovali své děti, pociťovali jakožto praví Francouzi hlubokou, opravdovou lásku jenom k nim, všechno by jim byli obětovali...

Dívali se na sebe a něžně se usmívali.

„Jak se jmenujete?"

„Lucie."

„To je hezké jméno! Hezké jako dnešní den!"

„A vy?"

„Petr... Jméno docela všední."

„Jméno smělé... má takové poctivé a jasné oči."

„Jako mé oči?"

„Jasně ano, to opravdu jsou."

„To proto, že se dívají na Lucii."

„Na Lucii? Říká se: na slečnu."

„I ba ne!"

„Že ne?"

(Zavrtěl hlavou.)

„Vy nejste slečna. Vy jste Lucie a já jsem Petr."

Drželi se za ruku; a neřádajíc se na sebe, upírajíc oči k světlé nebeské modři mezi větvemi holých stromů, mlčeli. Proud jejich myšlenek jim procházel rukama a splýval. (...)

(Pohlédl na skicák pod její paží.) „Malířka?" zeptal se.

„I ne," odpověděla Lucie, „to je na mne slovo příliš veliké. Jenom chatrná kýčářka." „A proč? Jenom tak pro zábavu?" „Ach ne! Kdepak! Na výdělek." „Na výdělek!"

„Malovat na výdělek, to je ošklivé, pravda?" „Hlavně je úžasné vydělávat peníze malováním, když malovat neumíme."

„Ba ne, právě proto se může vydělat. Vysvětlím vám to někdy jindy." „Posvačíme zas někdy tam u fontány."

„To se uvidí. Bude-li pěkně."

„Ale přijdete dřív? Pravda, že přijdete? Slibte mi to... Lucie..."

(Byli u zastávky. Vyskočila na stupátko.)

„Odpovězte, slibte mi to, aspoň nějakou nadějí mi nechte.."

Neodpověděla; ale když se tramvaj rozjela, její víčka přisvědčila „ano" a na rtech, třebaže nepromluvila, jí četl: „Ano, Petře."

A oba si cestou domů mysleli: „To je zajímavé, jak spokojeně dnes vypadají všichni lidé."

A usmívali se, třebaže si nechtěli jasně uvědomit, co se to vlastně stalo. Věděli jenom, že to mají, že je to v nich a že je to jejich. Co? Nic. Jak je člověk bohat za takového večera...! (...)

Zítřek je uviděl sedět zase u fontány. A stejně zítřky následující. Krásné počasí přálo těm kratičkým, denně o něco delším setkáním. Přinášeli si každý svou svačinu a s radostí si ji vyměňovali. Petr čekával teď u musejních vrat. Chtěl vidět její práce. Třebaže na ně nebyla nijak pyšná, nedala se prosit a ukázala mu je. Byly to zmenšené kopie slavných obrazů nebo jen částí obrazů, nějaká skupina, postava, poprsí. Na první pohled dosti příjemné obrázky, ale hrozně nedbale udělané. Tu a tam malba dosti správná a pěkná; ale hned vedle školácké chyby nápadně prozrazující nejen neznalost základních malířských vědomostí, nýbrž také naprostou lhostejnost a netečnost k tomu, co si kdo bude myslit. „Ach co, není to tak špatné!“ Lucie jmenovala reprodukované obrazy. Petr je znal velmi dobře. Jeho tvář se vraštila zklamáním. Lucie cítila, že její práce se mu nelíbí; a přece mu s jakousi umíněností chtěla ukázat vše... a také toto zde... tu máš!... nejhorsí svou práci! A přitom jí kolem rtů stále poletoval posměšný úsměv; to se vysmívala jak sama sobě, tak Petrovi; ale že by ji Petrovo zklamání nějak mrzelo, to si přiznat nechtěla ani sebedméně. Petr se přemáhal, aby nevybuchl. Ale nakonec toho bylo příliš mnoho. Ukazovala mu kopii jednoho Raffaela z Florencie.

„Ale vždyť to nejsou ty barvy!“ řekl.

„Och, to by byl opravdu zážrak!“ řekla. „Vždyť jsem ten originál jak živa neviděla! Dělala jsem to podle fotografie.“

„A to vám to nikdo nevytkne?“

„Kdo? Kupci? Ani ti neznají originál... (...) A vůbec, je mi to jedno. Hlavní je, aby se to prodalo.“

Po této poslední furiantské větě zmlkla, vzala mu z rukou obrázku a hlasitě se zasmála.

„Tak co? Je to, pravda, ještě horší, než jste čekal?“

Smutně se jí zeptal:

„Ale proč, proč to děláte?“

Pohlédla na jeho nechápavě zkormoucenou tvář a laskavě, s mateřskou ironií se přitom usmívala: viděla v Petrovi hodného měšťanského synáčka, kterému všechno v životě bylo tak snadné a který nechápe, že člověk musí dělat mnohé ústupky, aby mohl...

Znovu se zeptal:

„Proč? Řekněte proč?“

(Stál před ní úplně zahanben, jako by on sám byl tím mazalem... Ano, hodný hošíček! Hned by ho políbila... tak pěkně, slušně, na čelo.)

Klidně mu odpověděla:

„Proč? No přece proto, abych měla z čeho žít.“

To ho naplnilo úžasem. Na tuto možnost ani ve snu nepomyslel.

„Život, to je složitá věc,“ lehkomyšlně a s mírnou posměšností pokračovala Lucie. „Především je třeba jíst, a to denně. Člověk se večer nají. A ráno aby začal znovu. A také oblékat se člověk musí, celé tělo, hlavu, ruce, nohy. To je nějakých šatů! A platit se musí za všechno. Život, to je ustavičné placení.“ Tentokrát po prvé uviděl, co do té chvíle unikalo krátkozrakosti jeho lásky: chudou, místy vypelichanou kožešinku, trochu již obnošené střevíčky a jiné takové známky chudoby, jež pařížská děvčátka dovedou zakrývat vrozenou elegancí. A srdce se mu sevřelo.

„Ach, a nemohl bych vám... nemohl bych vám snad nějak pomoci?“

Poodstoupila od něho a začervenala se:

„Ne, ne,“ řekla rozmrzele, „o tom nemůže být ani řeči... Nikdy... Nepotřebuji.“

„Ale já bych to udělal tak rád!“

„Ne! O tom už ani slova. Nebo přestaneme být přáteli.“

„Tak teď jsme přátelé?“

„Ano. Jste-li mi ovšem přítelem i ještě teď, když jste viděl ty mé hrozné mazanice.“

„Ale ovšem! To přece není vaše vina.“

„Ale mrzí vás to, pravda?“

„Ach, to ano!“

Spokojeně se zasmála.

„To je vám k smíchu, vy zlá?“

„Ne, to není nic zlého. Nemůžete tomu rozumět.“ (...)

„Nesnažte se porozumět,“ dodala a měkce ho pohládila po ruce. „Tak, a mluvmě o něčem jiném...“

„Ano... Ale ještě jedinou otázku... Přece jenom bych rád věděl... Řekněte mi, prosím... a nezlote se na mne... jste zrovna teď v nějaké peněžní tísní?"

„Ne, ne, řekla jsem to před chvílí jenom proto, že jsem nejednou mívala těžké chvíle. Ale teď je už lépe. Maminka si našla zaměstnání s dobrým platem."

„Vaše maminka pracuje?"

„Ano. V továrně na střelivo. Dostává dvanáct franků denně. A to je pro nás mnoho peněz."

„V továrně! Ve válečné továrně!"

„Ano."

„Ale to je hrozné!"

„Ach Bože můj, člověk musí brát, co se naskytne!"

„Ale, Lucie, kdyby vám, co kdyby vám někdo nabídl..."

„Já, jak vidíte, dělám kýče... Ach! Tady to vidíte, že jedním správně, když vyrábím ty mazaniny."

„Ale kdybyste neměla jinou možnost výdělků než práci v nějaké takové továrně na střelivo, šla byste tam?"

„Kdybych musela vydělávat a neměla jinou možnost? Ale ovšem! A jak bych tam pospíchala!"

„Lucie! Myslíte vůbec na to, co se tam vyrábí?"

„Ne, na to nemyslím."

„Všechno, co působí strašné bolesti, co zabíjí, roztrhává, pálí a mučí bytosti, jako jste vy, já, všichni lidé..."

Zdvihla ukazováček ke rtům, naznačujíc mu, aby mlčel.

„Vím, to všechno vím, ale nechci na to myslet."

„Vy na to nechcete myslet?"

„Nechci," řekla.

A po chvíli mluvila dál:

„Žít se musí... Jakmile člověk myslí, přestává žít... A já žít chci a chci. Jestliže mě osud nutí dělat, abych mohla žít, to nebo ono, nebudu se přece trápit přemýšlením, jaký je konečný účel té nebo oné práce? To se mě netýká; jsem prostě nucena dělat to; je-li to špatné, není to má vina. V tom, co chci já, není špatného nic."

„A co chcete vy?"

„Především žít."

„Máte život ráda?"

„Ale ovšem. Či to není správné?"

„Ach ne, naopak: je to tak krásné, že."

„A vy? Vy nemáte život rád?"

„Neměl jsem jej rád až do..."

„Až do?"

(Ale tato její otázka se nedožadovala odpovědi. Oba dobře věděli, jak by zněla.)

Petr pokračoval ve své myšlence:

„Řekla jste ‚především‘, ‚především chci žít‘. A co potom? Co ještě chcete?"

„Nevím."

„Ale ano, jistě to víte..."

„Jste všetečný."

„Ano, velice."

„Ale já se ostýchám vám to říci..."

„Pošeptejte mi to do ucha. Tak to nikdo neuslyší."

Usmála se. (...)